

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์

การถอดบทเรียนและเสนอกลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชน

บุงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์

Lesson Learn and Development Mechanism towards Create Innovation for
Solid Waste Management in Bung Wang Ngiu Community, Village No. 1, Pa
Sao Sub-district, Mueang District, Uttaradit Province.

ชลธิดา อุเทศนันท์*, ประพันธ์ แจ้งเอี่ยม**, ยุธิกา คลังคง***, จารูวรรณ จันตะพงษ์****

Chontida Utessanan*, Praphon Chaeng-iam**, YuthiGa KlungKong ***, Jaruwan Intawong****

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนและแนวทางการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมในชุมชนบ้านบุงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อถอดบทเรียนการทำงานการจัดการขยะของชุมชนบ้านบุงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ 2) เพื่อเสนอกลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบุงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview Guide) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผ่านการทบทวนเอกสารและรายงานการศึกษาต่าง ๆ ครอบคลุมทั้ง ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเนื้อหา ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการดำเนินงานด้านขยะในชุมชน จำนวน 40 คน ผลการวิจัย พบว่า คณะกรรมการมาจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ชุมชนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่ร่วมกันดำเนินการ มีกลไกที่สำคัญในการดำเนินงาน คือ “คณะกรรมการชุมชน”มีการแผนชัดเจนในการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการตระหนักร่วมกันในชุมชน โดยอาศัยกิจกรรม “ การสื่อสาร ” เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึง และร่วมมือกันในชุมชน และนำไปสู่การยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมูลฝอยในชุมชน โดยใช้เครื่องมือทางสังคม เช่น ทุนทางสังคม บุคคลตัวอย่าง ครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ที่มีกิจกรรมและขั้นตอนหนุนเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน รวมทั้งมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน เครือข่ายการทำงาน ฯลฯ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน การสร้างรับรู้และการมีส่วนร่วม จากการถอดบทเรียนได้นำไปสู่กลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบุงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตต์ ต่อไป เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนในการยกระดับไปการการสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอย

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน; กลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอย

Abstract

The research " Lesson Learn and Guidelines development project innovation in the community in Ban Ngio Ngam community, Pao Sao-district, Mueang Tourism District, Uttaradit." aims to lesson learn from the waste management work of Ban Bung Wang Ngiu Community, Village No. 1, Pa Sao Sub-district, Meng District, Uttaradit Province and Propose a development mechanism towards create innovations in solid waste management in Bung Wang Ngio community, Village No. 1, Pa Sao Sub-district, Mueang District, Uttaradit Province. Methods of acquisition and consumption is leader community boardbehavior of Ban Ngio Ngam community .This research is qualitative research using the In-depth Interview which was created by the researcher through literature review. Various information covers both personal factors and content. The informant is the leader of the community waste management committee of 40 people. The results of the research revealed that the committees come from many sectors. whether it is a community leader Community, government agencies and the private sector working together An important mechanism for operation is the "community committee" that has a clear plan for implementation by giving importance to shared awareness in the community relying on "communication" activities as an important aspect of reaching and Collaborate in the community and lead to acceptance and being part of community solid waste management by using social tools such as individuals, families, groups, organizations, communities, government agencies. private organization Working networks, etc., are important mechanisms for driving work. Engaging From the lessons learned, it has led to development guidelines to create innovations in Chomchon Bung Wang Ngiu, Village No. 1, Pa Sao Sub-district, Mueang District, Uttaradit Province. by using participatory mechanisms in community managementResulting in loss of food balance Therefore causing Thai people in urban society to have nutritional problems

Key Words: Lesson Learn, Mechanism of development towards innovation in solid waste management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นของประเทศไทยปี พ.ศ. 2564 พบว่า เกิดขึ้นประมาณ 24.98 ล้านตัน หรือประมาณ 68,434 ตันต่อวัน โดยมีอัตราการเกิดขยะมูลฝอย เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรปี พ.ศ.2564 (กรมการปกครอง) เท่ากับ 1.03 กิโลกรัม/คน/วัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2565)

เมื่อพิจารณาข้อมูลจังหวัดอุดรดิตถ์ มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้น 452 ตันต่อวัน โดยมีการคัดแยกขยะต้นทาง 126 ตันต่อวัน และนำไปกำจัดปลายทางถูกต้อง 72 ตันต่อวัน รวมขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้องคิดเป็นร้อยละ 44 ส่วนขยะมูลฝอยที่กำจัดปลายทางไม่ถูกต้อง 254 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 56 ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด 79 แห่ง มีการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอย 46 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 58 และไม่มีการให้บริการเก็บขน 33 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 42 สำหรับสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยมีจำนวนทั้งหมด 29 แห่ง สถานที่ถูกหลักสุขาภิบาลมีเพียงแห่งเดียวเป็นของเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่นำขยะมูลฝอยมารวมกำจัด จำนวน 16 แห่ง ส่วนสถานที่กำจัดไม่ถูกต้องอีก จำนวน 28 แห่ง แบ่งเป็นสถานที่เทกองและฝังกลบเป็นครั้งคราว จำนวน 26 แห่ง อีก 2 แห่ง เป็นแบบเตาเผา เป็นต้น (แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดอุดรดิตถ์, 2565)

เทศบาลตำบลป่าเขา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 45 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน มีประชากร 7,527 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 3,027 ครัวเรือน เป็นชุมชนที่มีการขยายตัวด้านเศรษฐกิจค่อนข้างรวดเร็ว มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในแต่ละวันประมาณ 10 ตันต่อวัน สามารถจัดเก็บขยะมูลฝอยประมาณ 8 ตันต่อวัน ทำให้มีขยะตกค้าง 1-2 ตันต่อวัน (Division of Public Health and Environment, Pa Sao Subdistrict Municipality, 2017) ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน เช่น ความสกปรก การส่งกลิ่นเหม็นรบกวน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์และพาหะนำโรคต่าง ๆ เช่น หนู แมลงสาบ ยุงลาย แมลงวัน เป็นแหล่งแพร่เชื้อที่ทำให้เป็นสาเหตุของโรค เช่น โรคทางเดินอาหาร อหิวาตกโรค อุจจาระร่วง บิด โรคผิวหนัง บาดทะยัก ตลอดจนทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารพิษในดิน และแหล่งน้ำ เช่น สารปรอท สารตะกั่ว มลพิษทางอากาศ เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดอุดรดิตถ์ถูกวิธี และยกระดับการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการถอดบทเรียนและกลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชนบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเขา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อถอดบทเรียนการทำงานการจัดการขยะของชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์
- 2) เพื่อเสนอกลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ขอบเขตการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำงานการจัดการขยะ และกลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์
2. ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวน 40 คน ประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน คณะกรรมการดำเนินงาน กลุ่มองค์กร ชุมชน ที่มีกิจกรรมและขั้นตอนหนุนเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน รวมทั้งมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน เครือข่ายการทำงานฯ
3. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 256๔ – เมษายนพ.ศ. 2565 จำนวนทั้งสิ้น ๖ เดือน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview Guide) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผ่านการทบทวนเอกสารและรายงานการศึกษาต่าง ๆ ครอบคลุมทั้ง ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเนื้อหาไว้ดังนี้

ตอนที่ 1 ถอดบทเรียนการทำงานการจัดการขยะของชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ตอนที่ 2 เสนอกลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 เพื่อถอดบทเรียนการทำงานการจัดการขยะของชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

การดำเนินงานในการจัดการขยะของชุมชนบ้านบุงวังจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากจากชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอย จากสถานการณ์ปัญหาขยะในชุมชน และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น จุดเริ่มต้น คือ การตั้งคณะกรรมการที่มาจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ภาคเอกชน ที่ร่วมกันดำเนินการ กลไกที่สำคัญในการดำเนินงาน คือ “คณะกรรมการชุมชน” ที่มีการวางแผนชัดเจนในการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการตระหนักร่วมในชุมชน อาศัยกิจกรรม “ การสื่อสาร” เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงและร่วมมือกันชุมชน จนนำไปสู่การยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมูลฝอยในชุมชน

คณะกรรมการได้ใช้เครื่องมือทางสังคม เช่น ทุนทางสังคม บุคคลตัวอย่าง ครอบครัว กลุ่ม องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน เครือข่ายการทำงาน ฯลฯ เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงาน การสร้างการมีส่วนร่วม และคำนึงถึงทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่เป็นแรงขับเคลื่อน โดยมี ภาคีสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็น สำนักงานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยกระดับเป็นต้นแบบในการเป็นแหล่งเรียนรู้ได้รับรางวัลดีเยี่ยม โครงการอุดรดิตถ์เมืองสะอาดปลอดภัย และสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมีความเห็นให้เทศบาลตำบล ป่าเต่ารวมจัดนิทรรศการ “ ชุมชนต้นแบบต่อยอดความดี” ณ ลานพระราชวังดุสิตเป็นเวลา 2 สัปดาห์ พัฒนาและสร้างกลไกการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมทั้งระบบรวมกลุ่มชะโยด, ตั้ง กองทุนด้านสิ่งแวดล้อม, การเชื่อมโยงกับแหล่งทุนจากสำนักงานกองทุนเสริมสร้างสุขภาพแห่งชาติ (สปสช) , ได้มีนำใช้เทศบัญญัติเรื่องการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล พ.ศ. 2561, ได้พัฒนาหมู่บ้านนำร่องในการจัดการขยะมูลฝอยเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้และ ถ่ายทอดกิจกรรมการสร้างกลไกการจัดการขยะชุมชน, กิจกรรมเพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึก, กิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดความยั่งยืน, กิจกรรมเพื่อส่งเสริมองค์ความรู้การจัดการขยะมูลฝอยจากต้นทาง, กิจกรรมเพื่อสร้างสื่อประชาสัมพันธ์กระตุ้นการรับรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีการไปศึกษาดูงานเพื่อเสริมองค์ความรู้ในการจัดการมูลฝอยที่ตอบโจทย์การสร้างนวัตกรรมชุมชน

คณะกรรมการมีการพัฒนาขั้นตอนชุมชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน ที่สำคัญดังนี้

1. ระยะเริ่มต้น

1.1 ผู้นำมีการแจ้งข้อมูลต่อคนในชุมชน ถึงแนวทางการดำเนินงานการจัดการมูลฝอยในชุมชนโดยใช้การสื่อสารเชิงรุก

1.2 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาการจัดการมูลฝอย ของชุมชน คอยกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการมูลฝอย ด้วยกิจกรรมชุมชน ที่สอดแทรกการจัดการมูลฝอยชุมชน สร้างช่องทางการปรึกษาหารือ ด้วยการพูดคุยในกลุ่มเล็กๆ สื่อสารผ่านการประชุมประจำเดือน และ ใช้สื่อต่างๆในการเข้าถึงข้อมูลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชน

1.3 ผู้นำค้นหาผู้ที่สนใจเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบและริเริ่มกิจกรรมง่ายๆ ที่ชุมชนสนใจ และเห็นผลชัดเจน

2. ระยะการส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นระยะที่ชุมชนมีกระบวนการดำเนินงานในชุมชน มีการก่อตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบในด้านการจัดการมูลฝอยเกิดขึ้นแล้วมีการดำเนินการ แต่อาจไม่มีความต่อเนื่อง

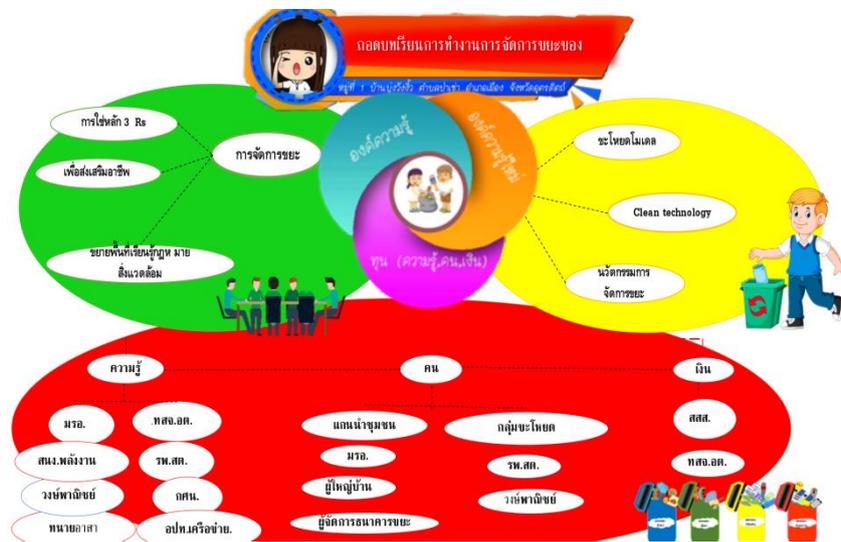

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานชุมชนในระยะส่งเสริมการเรียนรู้ มีสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้ 1) การทบทวน บทเรียน และความสำเร็จในการงานดำเนินงาน 2) รวบรวมข้อมูลการสำรวจความก้าวหน้า 3) เพิ่มพูนความรู้ จากกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน 4) กำหนดกิจกรรมโดยคณะกรรมการ ตามแผนที่ได้วางร่วมกัน

3. ระยะการสร้างความเข้มแข็งเป็นระยะที่ชุมชนมีกลไกการดำเนินงานอย่างชัดเจนระยะหนึ่ง มีการ จัดกิจกรรม มีแผนงาน มีโครงสร้างความรับผิดชอบ มีทุนความรู้ และเครือข่ายการดำเนินการด้านมูลฝอยที่ ชัดเจนมากขึ้น และเป้าหมายต่อไปของการคณะกรรมการคือต้องการความยั่งยืนในการบริหารจัดการ

จากแผนภาพ แสดงให้เห็นว่า “ทุน” ความรู้ คน และเงิน คือส่วนที่ทำให้การดำเนินงาน คณะกรรมการจัดการขยะสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จ จากองค์ความรู้เดิมที่ได้ จากการเรียนรู้จากอดีตสู่ปัจจุบัน บ้านบุงวังจี้ ได้มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักการบริหารจัดการขยะแบบมี ส่วนร่วมโดยเน้นการจัดการ ต้นทางในการแก้วิกฤตปัญหาขยะมูลฝอยของหมู่บ้านโดยแกนนำในชุมชนซึ่งมีความ เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนนโยบายเรื่องการบริหารจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมภาคีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วม ดำเนินการ ทำให้เกิดระบบการจัดการขยะจัดการขยะมูลฝอยให้เป็นศูนย์ (Zero wastes) โดยชุมชนจัดการ ตนเองซึ่งเริ่มจากคัด จากแหล่งกำเนิดโดยใช้หลักการการลดคัดแยก และระบบขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ (Reduce Reuse and Recycle: Rs) การส่งเสริมอาชีพ และขยายพื้นที่เรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ จากองค์ความรู้ประกอบกับ การเสริมพลังความรู้ใหม่ จากหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ที่หนุนเสริม ทั้งภาควิชาการความรู้ บุคลากร และงบประมาณ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ ชะโหมดโมเดล เป็นรูปแบบ การบริหารจัดการ ขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์ด้วยองค์ความรู้ในมิติต่างๆ ดังนี้ คือ 1) กระบวนการสร้างจิตสำนึก (Consciousness) และ 2) กระบวนการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ขยะในชุมชน (Participation) รวมทั้ง ยังได้ 3) นวัตกรรม (Clean technology) และ 4) นวัตกรรมการจัดการขยะ (waste management innovation) ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในชุมชน ดังนี้ นวัตกรรมกระบวนการดำเนินงานด้วยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน ผลผลิตการจัดการขยะโดยการพัฒนา นวัตกรรมจากขยะร่วม คือ การอัดขยะเป็นก้อนพลาสติกเป็นอิฐมวลเบาจากโฟม การจัดการขยะรีไซเคิลการจัดการโรงเรียนธนาคารขยะโฮยด การจัดการขยะอินทรีย์ การส่งเสริมการใช้ ขยะอินทรีย์เพื่อผลิตก๊าซชีวภาพใช้ในครัวเรือน (มีครัวเรือนตัวอย่าง และใช้ครัวเรือนตัวอย่างเป็นการ การถ่ายทอด ความรู้ และขยายพื้นที่ต่อไป) นอกจากนี้ ยังนำหลักการ Rm มาใช้ในการจัดการขยะ (โดยการประยุกต์ใช้เป็นพลังงาน โดยการทำบ่อก๊าซชีวภาพจากขยะอินทรีย์ในครัวเรือน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์กลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชนบึงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเขา อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ต้นน้ำ(ปัญหา)

ปัญหาขยะชุมชนบ้านบึงวังจี้วหมู่ที่ 1 แบ่งออกเป็น 4 ประเภท

- ขยะทั่วไปรวมทั้งขยะมูลฝอยพลาสติกที่ย่อยสลาย
- ขยะอินทรีย์ใช้หมักบ่งแก๊สชีวภาพ
- ขยะรีไซเคิลขยะกระดาษ
- ขยะอันตรายเคมีภัณฑ์

จากปัญหาที่พบ

- พลาสติกย่อยสลายไม่ได้
- จำนวนมากของขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายไม่ได้มีปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกวัน
- พลาสติกที่ย่อยสลายไม่ได้มีการใช้บรรจุภัณฑ์ที่มากเกินไป

ข้อเสนอแนะของนักศึกษา
การสร้างนวัตกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นได้แก่ชุมชนคือขยะมูลฝอยและพหุวิธี

กลายน้ำ(การผลิต,การจัดการ)

แนวทางการสร้างนวัตกรรมโดยการพัฒนา

1. ต้นความรู้: พัฒนาศักยภาพในการประดิษฐ์นวัตกรรมและตรวจวัดจากพลาสติกหลายประเภทและองค์ความรู้ในการทำกระดาษรีไซเคิลจากพลาสติกประเภทที่ปนเปื้อนสารเคมีอย่างถูกต้อง
2. ทักษะ: เพิ่มทักษะการประดิษฐ์นวัตกรรมและตรวจวัดจากการถ่ายทอด
3. องค์ความรู้: ฝึกอบรมนักเรียนโรงเรียน
3. คุณลักษณะ: การปลูกฝังทัศนคติความรับผิดชอบต่อสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยวิชาการทุกองค์
4. ภาวดีเครือข่าย

- ด้านการส่งเสริมอาชีพ (กศน.)
- ด้านการประดิษฐ์ (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
- ด้านการตลาด (คณะวิทยาการจัดการ)
- ด้านการส่งเสริมอาชีพ (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
- ด้านการอนุรักษ์สังคม (เทศบาลตำบลบึงจี้ว)
- ด้านแรงงาน (ศูนย์การจัดการขยะหมู่ที่ 1)

ปลายทาง (4p)

1. Product (ผลิตภัณฑ์) นักศึกษาและผู้ประกอบการได้เข้าไปสู่การสร้างนวัตกรรมในชุมชนคือขยะมูลฝอยและพหุวิธี
3. Promotion (การส่งเสริมการขาย) การส่งเสริมการตลาดของชุมชนบึงวังจี้วหมู่ที่ 1 รูปแบบผ่านบูต
4. Place (ช่องทางจำหน่าย) แบ่งออกเป็น 3 ช่องทางคือ
 1. การขายผ่านร้านที่ร้านตั้งขายพหุวิธีหรือร้านพหุวิธีสถานที่
 2. ช่องทางออนไลน์ Facebook
 3. ช่องทางเว็บไซต์

จากแผนภาพ เป็นแนวทางการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมในชุมชนบ้านบึงวังจี้ว หมู่ที่ 1 ตำบลป่าเขา อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ควรมีกลไกที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) คณะกรรมการการจัดการขยะในชุมชน มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1.1) มีหน้าที่ดำเนินงาน ผ่านกลไกของคณะกรรมการที่มาจากภาคีระดับจังหวัดและภาคีระดับพื้นที่ที่ร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

1.2) มีหน้าที่ขยายภาคีความร่วมมือในระดับพื้นที่ให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้นในระดับจังหวัด (Expand Network)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

- 1.3) มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงาน (Coordinate)
- 1.4) มีหน้าที่ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด เพื่อนำมาสรุป และนำมาเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป (Distributed Data Process)
- 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้
 - 2.1) มีหน้าที่สร้างองค์ความรู้และการจัดการความรู้ในด้านการจัดการขยะแบบภาคีมีส่วนร่วมควบคู่กับการทำงาน (Research : R) และนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสร้างและพัฒนานวัตกรรมจัดการขยะในจังหวัดอุดรดิตถ์ต่อไป
 - 2.2) มีหน้าที่บูรณาการพันธกิจและศาสตร์ทุกสาขากับปัญหาในพื้นที่ (Integration : I) โดยการเชื่อมงานวิชาการภายในมหาวิทยาลัยกับพื้นที่ เพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด
 - 2.3) มีหน้าที่แลกเปลี่ยนของข้อมูลเพื่อการสื่อสารที่ทันสมัยต่อความเปลี่ยนแปลงเพื่อใช้ประโยชน์ (Communication : C) ทั้งในเครือข่ายระดับพื้นที่และเครือข่ายระดับจังหวัด
 - 2.4) เครือข่ายการเรียนรู้และการทำงานร่วมกับภาคีภายในและภายนอกเป้าหมายเพื่อร่วมพัฒนา (Network : N) เพื่อให้เกิดกลไกการดำเนินงานด้านการจัดการขยะอย่างยั่งยืน
- 3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้
 - 3.1) มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางในระดับพื้นที่และประสานงานต่อในระดับภาคีเครือข่ายระดับจังหวัด (Area Hub : AH)
 - 3.2) มีหน้าที่เป็นเพื่อนร่วมคณะทำงานกับเครือข่ายทั้งในระดับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในรูปของ คณะกรรมการจัดการขยะ (Teamwork : T)
 - 3.3) มีหน้าที่สนับสนุนงบประมาณในระดับพื้นที่ (Budget : B)
 - 3.4) มีหน้าที่เป็นหน่วยประสานงานหลักกับภาคระดับพื้นที่ (Coordinate Center : CC)
- 4) หน่วยงานที่ร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินการ
หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรดิตถ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลป่าเข่า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพเครือข่าย เครือข่ายภาคประชาชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักภัย พลังงานวิทยาลัยนिरชรา กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนอสม แกนนำหมู่บ้าน เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน ได้แก่ บริษัท วงษ์พาณิชย์เครือข่ายสื่อสารมวลชนเช่น สวท. อุดรดิตถ์ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้
 - 4.1) มีหน้าที่ดำเนินงานด้านการจัดการขยะพร้อมกับทีมคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน (Teamwork : T)
 - 4.2) มีหน้าที่สนับสนุนงบประมาณให้การจัดการขยะ โครงการ ในระดับพื้นที่ (Budget : B)
 - 4.3) มีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับคณะดำเนินงาน และประชาชนในระดับพื้นที่ (Monitor : M)
 - 4.4) มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงานการจัดการขยะ (Coordinate)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากภาระหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น ได้แสดงถึงกลไกการจัดการจัดการขยะแบบภาคีที่มีส่วนร่วมในที่อยู่บนฐานของการมีส่วนร่วม (Participation) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (knowledge sharing) และการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลและกลุ่ม (Empowerment) เพื่อให้เกิดการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมีความยั่งยืนยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การถอดบทเรียนการทำงานการจัดการขยะของชุมชนบ้านบุงวังจิ้ว หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า ผู้นำ คณะกรรมการดำเนินงาน ให้สิทธิกับประชาชนและกลุ่มชุมชน ในการมีส่วนร่วมเข้ามาส่วนในกิจกรรมด้านการจัดการมูลฝอย (Arie Rimmerman, 2013 : 133 – 142) และมีระดับการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับสูง คือ ระดับร่วมกันปฏิบัติการ เป็นระดับที่ผู้ดำเนินการและประชาชนร่วมดำเนินโครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ถวิลวดี บุรีกุล ระดับ (ถวิลวดี บุรีกุล, อ่างใน โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 198 – 200, จินตวีร์ เกษมสุข, 2557 : 9 – 11) ที่ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับการมีส่วนร่วมระดับต่ำที่สุด เพราะเป็นเพียงการให้ข้อมูลกับประชาชน เพื่อประกอบการตัดสินใจ แต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว และการจัดนิทรรศการ 2) ระดับเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับที่สูงกว่าการให้ข้อมูล กล่าวคือ เริ่มมีการรับข้อมูลสะท้อนกลับจากประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสำรวจความคิดเห็นและการบรรยายให้ความรู้โดยมีการซักถาม 3) ระดับของการให้คำปรึกษาหารือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น เป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เช่น การประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 4) ระดับการวางแผนร่วมกัน มีขอบเขตไปจนถึงร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และการรับผิดชอบผลการดำเนินงานร่วมกัน 5) ระดับร่วมกันปฏิบัติการ เป็นระดับที่ผู้ดำเนินการและประชาชนร่วมดำเนินโครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน 6) ระดับร่วมกันตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล ซึ่งระดับดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าประชาชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยมาก ทั้งๆ เป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ต่อประชาชนเป็นอย่างมาก และ 7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน ถือว่าเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม โดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

กลไกการพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมจัดการมูลฝอยในชุมชนบุงวังจิ้ว หมู่ที่ 1 ตำบลปาเซ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ มีผู้นำชุมชน คณะกรรมการดำเนินงาน ที่เป็นผู้ริเริ่ม และเป็นมีขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันในชุมชน ร่วมทำกิจกรรม และมีเป้าหมายเดียวกันในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับ ฌลินี ตันธวีวินิตย์ ที่กล่าวว่า องค์กรชาวบ้านมี กิจกรรมในหมู่บ้าน มีอุดมการณ์ร่วมกัน และเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ ผู้นำ ถือเป็นผู้กุมความอยู่รอดขององค์กรชุมชน สมาชิกที่มาร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผนการตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตาม ประเมินผล ตลอดจนมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์จากองค์กร นับเป็นบทบาทหน้าที่และสิทธิอันพึงมี

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ของสมาชิกในการรวมกลุ่ม สมาชิกหลายประเภทเข้าร่วมกิจกรรมบ้าง ไม่เข้าร่วมบ้างและสมาชิกประเภทเฝ้าดูอยู่เฉย ๆ มีมากกว่าประเภทอื่น ๆ

กลไกการดำเนินงานของคณะกรรมการมีความเชื่อ ทุนทางสังคม ความชัดเจน มีกิจกรรม มีเครือข่ายการทำงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน และมีเป้าหมายที่เพิ่มมากขึ้นตามศักยภาพและพลังชุมชนที่เพิ่มสูงขึ้นตามองค์ความรู้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการจัดการมูลฝอยในชุมชนสอดคล้องกับ สี่ลาภรณ์ นาครทรรพ อ่างในอนุชาติ พวงสำลี (2541 : 239-258) ที่กล่าวว่าตัวชี้วัดองค์การชุมชนที่เข้มแข็ง มี 4 ประเด็น คือ ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชน ภูมิปัญญาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระบบความคิดของชุมชน นอกจากนี้ สิ่งที่เชื่อมโยงคนในชุมชนไว้ด้วยกัน คือ วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม กรรมการกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่ม และกองทุนของกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน นับเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักร่วม และดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันมาโดยตลอด สอดคล้องกับ อเนก นาครบุตร (2545 : 16-20) กล่าวถึงทุนทางสังคม คือ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า (Spirit Capital) ทำให้คนที่รักบ้านเกิด และพร้อมที่จะเสียสละ ช่วยกันทำบ้านเมืองที่เรารักและผูกพันให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีวิจัยและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมชุมชนด้านการจัดการขยะ มาพัฒนาก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ
2. ควรมีการสร้างฐานข้อมูลการจัดการขยะ การดำเนินของคณะทำงานด้านขยะ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และสามารถขยายผลไปยังพื้นที่ที่มีบริบทที่ใกล้เคียงกัน และสามารถไปพัฒนาต่อยอดในชุมชนได้
3. จังหวัดอุดรดิตต์ควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการด้านขยะแบบครบวงจร เชื่อมโยงการพัฒนาได้หลายมิติ พัฒนาประชาชน ความรู้ ธุรกิจเพื่อสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในจังหวัดอุดรดิตต์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง . 2543. คู่มือการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ .ส่วนพัฒนาท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ.
- ถนอม บริคุต,สอ. (2557). **ทฤษฎีสวนประสมทางการตลาด**. ค้นหาข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2562, จาก
<https://fifathanom.wordpress.com/>.
- ธนพร พนาคุปต์.2538. **พฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของประชาชนที่อาศัยในเขต เทศบาล
เมืองปัตตานี**. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนีย์มัลลิกะมาลย์ และ นันทพล กาญจนวัฒน์. (2543) **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ
ชุมชน**. กรุงเทพฯ:รายงานการวิจัยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ณิรวรรณ ศรีแผลง. (2552). **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย :กรณีศึกษา
เทศบาลตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะการ
จัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- เทศบาลตำบลป่าเซ่า. (2559). **ข้อมูลพื้นฐาน**. Retrieved 12 มิถุนายน 2559,
from<http://www.pasaouttaradit.go.th/index.php?op=staticcontent&id=8410>
- ประพจน์ สัมพันธ์หม้า. (2553). **แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลบ้านค้ออำเภอโนนสัง
จังหวัดหนองบัวลำภู**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเลย, เลย
- เทศบาลตำบลป่าเซ่า. (2564). **ข้อมูลหน่วยงาน**. ออนไลน์. สืบค้นวันที่ 10 กรกฎาคม 2564 จาก
<http://www.pasaouttaradit.go.th/index.ph>